

информационно-коммуникационных технологий в системе профессионально ориентированной иноязычной подготовки в высшей профессиональной школе.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, будущие экономисты, экономические специальности, информационно-коммуникационные технологии, высшая школа.

V. Khomenko

S. Kuznets Kharkiv National University of Economics

Use of modern information and communication technologies in the process of formation of intercultural competence of students of economic specialties

The development of modern information society highlights the need for mastering key competences in the personal, public and professional spheres. Shaping of professional foreign language communicative competence of students of economic specialties is relevant and popular. Competence approach is an attempt to bring education in line with labor market needs. With this approach the idea of linking open orders for the content of education of the labor market and potential employers. In this regard, there is a noticeable shift of educational assessment results with the concepts of "knowledge", "skills", "skills" to the notion of "competence", "competence" of future specialists, and thus recorded competence approach in education. Professional foreign language information and communication competence is formed in the context of mixed and integrative studies. Software training should economist organically combined with foreign language training programs. The most important value for the economist is the possession not only means fast search information and analytical skills that ownership information analysis methods, modern methods of forecasting performance. To form a variety of skills designed application software. It is necessary to develop a unified strategy for information and communication technologies in the system of professionally oriented foreign language training in higher vocational school that provides systematization software professionally oriented foreign language training in higher education in economics, development of methodological support in the context of mixed and integrative training, methodical comp 'Books for teachers. In terms of blended learning concept of open education can not be reduced to the computerization and introduction of information and communication technologies. Open education is the new methods and techniques of learning, teaching, training and organization of educational process and new approaches to education, based on the productive and creative use of new technologies. This is not in itself new technologies and innovative use their creativity in education.

Keywords: competence, future economists, economic specialties, information and communication technologies, higher school.

УДК 378.147

Д. С. ЦИПІНА

канд. пед. наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладу
Харківський національний економічний університет ім. С.Кузнеця, м. Харків

ФОРМУВАННЯ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті обґрунтовується доцільність впровадження в процес професійної підготовки майбутніх фахівців управлінської сфери сучасних концепцій лінгвопрагматики з метою формування дискурсивної компетентності. Автором розкрито зміст поняття «економічна поведінка» та визначено його зв'язок із мовленнєвою поведінкою менеджера. Надано аналіз найбільш характерним управлінській сфері мовленнєвим актам у єдності

локутивного, ілокутивного та перлокутивного рівнів. Пропонуються принципи ведення дискурсу, дотримання яких сприяє ефективній міжособистісній мовленнєвій взаємодії при розв'язанні задач управління.

Ключові слова: дискурсивна компетентність, менеджер, мовленнєвий акт, Принцип Кооперації, професійний дискурс, професійна мова.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Успішна професійна діяльність більшості економічних спеціальностей значно залежить від грамотної організації ділових відносин, що в свою чергу визначається компетентним управлінням міжособистісною мовленнєвою діяльністю. Актуальним завданням є розвиток у майбутніх фахівців управлінської сфери вмінь управляти діалогом, вести професійний дискурс.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню проблеми формування професійного дискурсу в процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів приділяється належна увага у педагогічній теорії, зокрема, таким її аспектам: професійна підготовка майбутніх менеджерів (Н.Банько, В.Нагаєв, І.Томарева та інші), теоретичні аспекти культури ділового спілкування (В.Андреев, В.Будянська, В.Лівенцова та інші); професійне спілкування майбутніх фахівців економічної сфери (В.Будянська, О.Куліш, Н.Логутіна та інші); формування у студентів навичок діалогічного мовлення (С.Амеліна, Л.Бурман, Г.Шкляєва та інші).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що розгляд лінгвістичного аспекту проблеми формування професійного дискурсу майбутніх менеджерів не отримав достатнього висвітлення у педагогічній науці.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідити лінгвістичний аспект формування професійного дискурсу майбутніх менеджерів у процесі їхньої професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійній діяльності фахівців управлінської сфери притаманна активна міжособистісна мовленнєва взаємодія. Тому важливим питанням в процесі їхньої професійної підготовки має стати формування дискурсивної компетентності. У науковій літературі дискурс трактується як комунікативна інтеракція адресанта та адресата, яка відбувається в конкретній ситуації і спрямована на здійснення когнітивного, емоційного, фізичного та прагматичного впливу на адресата [1]. Аналізу професійного дискурсу менеджерів передую розгляд основних положень щодо особливостей їхньої професійної мови.

Сутність поняття «професійна мова» є найбільш дослідженим у сфері психології. Так, за твердженням А.Леонтьєва, існує система інваріантних «образів світу» - абстрактних моделей, що описують загальні риси у баченні світу різними людьми. У представників певної професійної сфери такий образ формується за рахунок тезаурусу професійної мови: використання термінології, спеціальної лексики, професіоналізмів, а також ключові поняття, що будують тематичне макрополе (середовище, в якій відбувається діяльність). До макрополя мови економістів належать субполя: економічні фактори; найвище керівництво; персонал; фінанси; виробництво; маркетинг; продаж; логістика.

Аналіз такої розгалуженої системи понять, а також відмінних характеристик фахівців кваліфікації «економіст» вказує на широкий спектр різноманітної професійної діяльності (бухгалтер, фінансист, аудитор, менеджер, маркетолог, товарознавець, логістик та ін.). Така розгалуженість передбачає той факт, що фахівці з абсолютно різними професійними обов'язками володіють відмінними системами інваріантних образів світу професійної діяльності, основними характеристиками яких є замкнутість, самодостатність та обмежена

кількість точок перетинання. Тому єдність економічної мови можна розглядати як суму тезаурусів професійної лексики фахівців усіх професій економічного профілю.

Доцільним в процесі дослідження формування мовленнєвої дискурсивної компетентності фахівців управлінської сфери є розгляд поняття «економічна поведінка» та визначення його зв'язку з мовленнєвою поведінкою. В економічній теорії найбільш поширеною є теорія про те, що поведінка кожного індивіда («*homo economicus*») зводиться до максимізації корисності в рамках певних обмежень, наприклад, ресурсних, тобто отримання максимального результату при мінімальних затратах. Звужуючи економічну поведінку індивіда до його конкретних професійних обов'язків у конкретній організації, можемо зробити висновок, що фінансовий успіх організації, її прибутковість знаходяться у прямій залежності від ефективності практичної, або перетворювальної діяльності, опосередкованої мовленнєвою поведінкою її працівників. Отже, мовленнєва взаємодія між працівниками одного або різних ієрархічних рівнів має прагматично-утилітарний характер, а їхнє мовлення є дискурсивним.

Доцільним у питанні формування дискурсивної компетентності менеджерів є розгляд особливостей його професійної діяльності, яка відрізняється за своїм характером, предметом, результатами та засобами. Зміст діяльності менеджера виражено через функції планування/прогнозування, організації, мотивації та контролю. Професійна діяльність фахівців управлінської сфери є здебільшого міжособистісною взаємодією, що безпосередньо пов'язана із здійсненням діалогічного спілкування. Менеджер бере участь у мікро- та мідікомунікаціях. Перший рівень передбачає участь управлінця як активного комуніканта або як активного реципієнта; у такому випадку партнерами з комунікації є інший індивід або група. На мідікомунікаційному рівні контакти між групами є чітко регламентованими. У своїй сукупності організаційні комунікації менеджера класифікуються за такими ознаками, як: місце виконання, вид, спрямованість та форма спілкування. Діалогові комунікації всередині організації відбуваються між керівником і підлеглим/ робочою групою, між підрозділами, між рівноправними особами та здійснюються на засіданнях, нарадах, зборах, обговореннях тощо. Діалоговий характер зовнішніх комунікацій знаходить прояв у підтримці контактів з діловими партнерами та зв'язків з громадськістю, що мають форми ділових переговорів, прес-конференцій, брифінгів тощо.

Отже, оскільки провідним у професійній діяльності менеджера є діалогічне спілкування, вважаємо за доцільне розглянути складові діалогу. У науковій літературі мінімальною одиницею діалогу вважається обмін репліками, який становить «поєднання реплік, пов'язаних між собою за певними правилами синтаксичної залежності» [4, с. 280-281]. Оскільки репліка є особливим типом висловлювання, викликаний пропозиціональним або інтерактивним планом висловлювання, діалог передбачає поперемінну зміну реплік-стимулів та реплік-реакцій. Будь-яке висловлювання менеджера являє собою мовне вираження мовленнєвого акту, межі якого співвідносяться з межами мовленнєвого акту, що має певну ілокуцію. Тому кожне висловлювання, незалежно від кількості речень у своєму складі повинно мати одну ілокуцію – прохання, повідомлення, наказ, питання тощо. З метою формування дискурсивної компетентності майбутнього менеджера на занятті з іноземної мови реактивні висловлювання мають бути розглянуті без відриву від ініціальних, тобто у всій сукупності зв'язків, що виникають між реплікою стимулом та реплікою-реакцією у певній частині діалогу. Такі репліки завжди пов'язані між собою певними семантичними відносинами, оскільки мають спільні референти - об'єкти або явища дійсності, відносно яких будуються висловлювання. Крім того, реалізація комунікантами певних стратегій передбачає спільність фонду знань щодо вербальних і невербальних засобів комунікації, об'єднаних у коди й субкоди (знання лексики, граматики, мовленнєвий етикет, жести, міміка, пара вербальні й екстралінгвістичні засоби), що забезпечує адекватне розуміння висловлювань.

З метою виконання своїх професійних функцій під час представлених комунікацій управлінець стикається з такими інтеракціями, як затвердження, звітування, пропозиція,

обіцянка, наказ, прохання, розпорядження, привітання, назначення на посаду, інструктаж та іншими. З цієї причини висловлювання мовця мають співвідноситися з його інтенцією, що забезпечує реалізацію різноманітних мовленнєвих актів як форм міжособистісного спілкування.

У класичному розумінні мовленнєвий акт є мінімальною складовою дискурсу та являє собою цілеспрямовану мовленнєву дію, що здійснюється згідно з принципами та правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими у даному суспільстві. Прагматичну характеристику підкреслено і в трактуванні мовленнєвого акту науковця-дискурсознавця І.С.Шевченко як «мовленнєвої взаємодії мовця та слухача для досягнення певних перлокутивних цілей овця шляхом конструювання ними дискурсивного значення в ході спілкування» [5, с. 116].

Мовленнєві акти характеризуються інтенціональністю, цілеспрямованістю та конвенціональністю [3] та завжди співвіднесені з особою мовця. Основними його суб'єктами є мовець (адресант) та адресат – носії певних соціальних ролей, які володіють тезаурусом професійної лексики згідно з функціональними обов'язками та взаємодіють залежно від обстановки мовлення і змістового фрагменту дійсності. Особливістю спілкування двох або більше осіб є те, що при обміні мовленнєвими актами відбувається зміна комунікативних ролей, «кожен з учасників мовленнєвої ситуації спочатку підвищує, а потім понижує свій комунікативний статус, оскільки є адресантом і адресатом висловлювання почергово» [2, с. 178]. Отже, і адресат, і адресант в ході діалогу можуть бути авторами як ініціального мовленнєвого акту (стимулу), так і реактивного мовленнєвого акту (реакції).

Кожен мовленнєвий акт менеджера знаходить вираження у єдності локутивного, ілокутивного та перлокутивного рівнів. Локуція передбачає формування й оформлення пропозиціонального змісту мовленнєвого акту, відповідними мовними засобами, що означає виголошення висловлювання за загальноприйнятим мовним кодом (фонетичний акт), його коректну лексичну та граматичну побудову (фактичний акт) та надання відповідного змісту та референції (ретичний акт). Ілокутивний рівень пов'язаний із формуванням комунікативно-цільової та предметно-змістової інформації. Дієва інтонація може передаватися за допомогою відповідних ілокутивних дієслів – наприклад, нім. *befehlen* – *наказувати*, *fragen* – *питати*, *bitten* – *просити*, *verbieten* – *забороняти* та ін. Безпосередній вплив об'єднаних локуції та ілокуції на адресата становить перлокуцію – навмисний вплив на адресата та досягнення певного результату. Прикладами таких дієслів є: нім. *überzeugen* – *переконати*, *zwingen* – *примусити*, *überraschen* – *здивувати* та ін. Найбільш поширеними у професійній діяльності менеджерів з точки зору комунікативної настанови є директиви, комісиви, асертиви, експресиви та квесітиви.

Надзвичайно важливим для викладача у формуванні дискурсивної компетентності є навчити студентів правилам і принципам ведення розмови, дотримання яких сприяє ефективному переданню інформації. Найбільш відомим серед таких правил є запропонований лінгвістом Г.П. Грайсом Принцип Кооперації. Передбачається, що кожен з учасників діалогу додержуватиметься таких постулатів (максим): Постулату Кількості, Постулату Якості, Постулату Відношення, Постулату Способу. Недотримання або умисне порушення максим може призвести до утруднень розуміння висловлювання мовця та збільшення часу на його обробку та інтерпретацію.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Результати проведеного нами дослідження дозволяють зробити висновки: на основі специфіки професійної діяльності фахівців управлінської сфери необхідним у процесі формування їхньої дискурсивної компетентності має стати впровадження у процес професійної підготовки сучасних концепцій лінгвістичної прагматики для оволодіння досвідом ефективної міжособистісної мовленнєвої взаємодії. Подальше дослідження передбачає розробку педагогічної технології формування зазначеного досвіду майбутніх менеджерів.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2017

Список використаної літератури

1. Воронцова Н.Г. Комунікативно-когнітивні особливості вербальної інтеракції зі стороннім реципієнтом (на матеріалі англійської мови): Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Львівський національний ун-т ім. І. Франка. – Л; 2005. – 21 с.
2. Морозова И.Б. Организующая роль истинно-оценочных высказываний в процессе речевого взаимодействия коммуникантов / И.Б. Морозова, И.Ф. Чайковская // Функциональная лингвистика. Язык. Человек. Власть : материалы конференции. – Ялта, 2001. – С. 178–180.
3. Остин Дж.Л. Слово как действие / Дж.Л. Остин // Новое в зарубежной лингвистике.– М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 35–47. Searle J.R. Speech Acts / J.R. Searle // Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1969. – 206 p.
4. Шведова Н.Ю. Очерки по синтаксису русской разговорной речи / Н.Ю. Шведова. – М. : Изд-во АН СССР. – 1960. – 377 с.
5. Шевченко І.С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу / І.С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Харків : Константа, 2005. – С. 105–117.

Д.С.Цыпина

Харьковский национальный экономический университет им. С.Кузнеця

Формирование дискурсивной компетентности будущих менеджеров: лингвистический аспект

В статье обосновывается целесообразность внедрения в процесс профессиональной подготовки будущих менеджеров современных концепций лингвопрагматики. Автором раскрыто содержание понятия «экономическое поведение» и его связь с речевой деятельностью менеджера. Дан анализ наиболее характерным профессиональной деятельности управленца речевым актам в единстве локутивного, иллокутивного а перлокутивного уровней. Предлагаются правила и принципы ведения дискурса, соблюдение которых способствует эффективному межличностному речевому взаимодействию в процессе решения управленческих задач.

Ключевые слова: дискурсивная компетентность, менеджер, профессиональный дискурс, профессиональный язык, речевой акт.

D. Tsypina

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Forming of Discourse Competence of Future Managers: Linguistic Aspect

Among the most significant competences of a future manager discourse competence seems one of the required. The article is concerned with finding out the peculiarities of an economist's professional language with the help of the professional discourse analysis: the professional speech behavior and its efficiency. The main idea of the article is to emphasize the dependence of the character of economic language as well as of the ethical and pragmatic factors. Characteristic features and peculiarities of thesaurus of future economists (professionalisms, terminology, key words) have been presented. Subfields of professional language are determined: economic factors, top management, personal, finance, industry, marketing, sales and logistics. The conception "economic behavior" of "homo economicus" and its influence on professional language of economists are considered.

The article also deals with the investigation of speech acts in professionally oriented language of future managers, and it is carried out within the framework of pragmatics. Locutive, illocutive and perlocutive levels of speech acts and examples of illocutive (befehlen, fragen, bitten, verbieten, versprechen etc.) and perlocutive (überzeugen, zwingen, überraschen etc.) verbs in modern German language are performed. Semantic, structural and functional aspects of the different speech acts are discovered. The investigation proved that the variations in speech acts of a

manager are connected with peculiarities of his professional activity and his interactions. The significance of the Cooperative principle and the Maxims of Conversation as a norm governing all cooperative interactions is regarded.

Keywords: *cooperative principle, discourse competence, manager, professional discourse, professional language; speech act.*